

AFETLER VE UZMANLIK DERNEKLERİ

Serkan YILMAZ*

Öz: 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerin ardından kamu kurumların planlama, hazırlık, müdahale ve iyileşme çalışmalarındaki performansı her düzeyde eleştirildi. Türkiye Afet Müdahale Planı içerisinde destek paydaşları arasında sayılan Sivil Toplum Kuruluşları müdahale sistemine dahil edilmelerine rağmen hizmet grubu sorumlusu olan kamu kurumları ile uzmanlık dernekleri, meslek örgütleri ve diğer STK'lar arasında iletişim ve koordinasyon olmadığı gözlenmiştir. Sivil toplum kuruluşları toplumsal afet bilincinin artırılması, afetlerde gönüllü ve nitelikli çalışan sağlanması, hizmet grupları arasında iletişim ve hareket kabiliyetinin genişletilmesi, toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi gibi önemli katkılarda bulunabilir. Afetlerin etkin yönetimi için özellikle toplumsal sivil örgütlenmenin adresi sivil toplum kuruluşları dahil toplumun tüm unsurları önleme, müdahale ve rehabilitasyon hizmetlerini içeren kapsamlı bir planın hayata geçirilmesi için çalışmalı, tüm kaynaklar bir sistem dahilinde yönetilmeli ve kullanılmalıdır.

Anahtar sözcükler: Afet, deprem, uzmanlık dernekleri, acil tıp

Disasters and Specialties Association

Abstract: Following the earthquakes that struck Kahramanmaraş on February 6, 2023, public institutions came under fire for their performance in planning, preparation, intervention, and recovery studies. These studies were conducted in response to the disaster. Civil Society Organizations (CSOs), despite being acknowledged as important stakeholders in Turkey's Disaster Response Plan, are not effectively integrated into the intervention system. It has been observed that there is a lack of communication and coordination between the public institutions and non-governmental organizations (NGOs) responsible for providing services. Organizations that are part of civil society play an important part in society because of their significant contributions. These contributions include raising public awareness of social disasters, providing trained and devoted personnel during times of crisis, fostering effective communication and collaboration among various service groups, and strengthening social cohesion. It is imperative that all sectors of society, including non-governmental organizations, work together in the execution of a comprehensive plan that encompasses preventive measures, intervention strategies, and rehabilitation services to ensure the efficient management of disasters, particularly regarding the involvement of social civil organizations. This is because it is only through such collaboration that an effective management of disasters can be achieved. In addition to this, it is of the utmost importance that all the resources that are available be managed and used efficiently within a specific framework.

Key words: Disaster, earthquake, speciality associations, emergency medicine

Arka Plan

Türkiye 6 Şubat 2023 tarihinde yerel saatle 04:17'de Richter ölçeğine göre 7.7 Mw büyüklüğünde merkez üssü Kahramanmaraş olan yıkıcı bir depremlere sarsıldı. İlk depremden 9 saat sonra 7,6 Mw büyüklüğünde ikinci bir deprem meydana geldi ve bölgede büyük çaplı hasara ve can kaybına yol açtı (**AFAD, 2023**). Aktif bir deprem kuşağında yer alan ülkemizde, Marmara Depremlerinden sonra uzun süredir bu tür büyük afetlere hazırlık yapılmış olsa da depremlere hazırlık, planlama, her düzeyde müdahale ve rehabilitasyon çalışmalarında kamu kurumlarının performansının birçok alanda yetersiz olduğu görüldü.

Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP), 20.12.2013 tarih ve 2013/2 sayılı karar ile onaylanmış ve 03.01.2014 tarih ve 28871 sayılı Resmi Gazete'de

yayımlanmıştır. TAMP, Türkiye'de meydana gelebilecek her tür ve ölçekteki afet ve acil durumlara etkin müdahalenin sağlanmasında görev alacak kamu kurumlarını, özel sektör işletmelerini, sivil toplum kuruluşlarını ve gerçek kişileri kapsamaktadır (**Ulusal Afet Müdahale Planı**). TAMP, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı olan AFAD tarafından geliştirilmiş bir sistemdir. TAMP'ın bütünleşmiş planlama yaklaşımı ve modüler yapısı, bir afet sırasında mevcut olan operasyonel risklerin azaltılmasına yardımcı olacağı ileri sürülmüştür. TAMP, etkin planlama, esnek ve ölçeklenebilir bir yapı, sürekli iyileştirme ve geliştirme, koordinasyon, iş birliği, dayanışma, bilgi yönetimi ve iletişim ile mevzuata uyum gibi birbirini tamamlayan ilkeler üzerine inşa edilmiştir. Bu ilkeler kullanılarak 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ta

*TTB/UDEK YK Üyesi Türkiye Acil Tıp Derneği YK Başkanı (ORCID No: 0000-0003-1496-6976)

Geliş Tarihi / Received : 02.10.2023

Kabul Tarihi / Accepted : 15.10.2023

meydana gelen depremler değerlendirildiğinde, kamunun sistem bilgilendirmesinin ardından afete müdahaleye başladığı ancak afete müdahale sürecinde dikey ve yatay birçok sorun yaşandığı dikkat çekmektedir. İlk yedi günde yeterli ve etkin koordinasyon eksikliği, lojistik planlamayla ilgili sorunlar, personel dağılımıyla ilgili sorunlar, iletişimle ilgili sorunlar ve tedavi bakımındaki eksiklikler nedeniyle bu afete yönelik hazırlık ve müdahale planlamasının yeterli olmadığı tespit edilmiştir.

Gerekçe

Ulusal düzeydeki hizmet grubu planlarının hazırlanması ve uygulanmasında birincil sorumluluk hizmet grubundan sorumlu ana çözüm ortağı bakanlık, kurum ve kuruluşlarda olmakla birlikte, destek çözüm ortağı bakanlık, kurum ve kuruluşların yanı sıra özel sektör, uzmanlık dernekleri, meslek örgütleri ve diğer sivil toplum kuruluşları ile hizmet grubu planlarında görevlendirilen gerçek kişiler de ayrı ayrı sorumludur.

Toplumda yaşayan bireylerin ortak çıkar, ortak talep, ortak duyarlılık vb. temelinde gönüllü olarak bir araya gelmesi durumunda devletin idari, hukuki, üretici ve kültürel organlarının dışında kalan alanlarında oluşturdukları vakıf, dernek, sivil girişim platformu vb. yapılar ve etkinlikler STK olarak ifade edilmektedir (Yavuz ve Kaynar, 2015). Uzmanlık dernekleri, meslek örgütleri ve diğer STK'lar, devletten bağımsız olarak, tamamen gönüllülük anlayışına dayalı ve üyelerinin ve kamunun yararı için çalışan, kar amaçsız ve yasal çerçevede faaliyet gösteren kuruluşlardır (Özdemir ve ark., 2009). Uzmanlık dernekleri ve meslek örgütü niteliğindeki "kamu yararına" örgütler de dahil olmak üzere STK'ların farklı amaç ve hedefleri olsa da dinamik ve toplum duyarlı yapıları onları afetler sırasında en önemli paydaşlardan biri haline getirebilir. Sivil toplum kuruluşları toplumsal afet bilincinin artırılması, afetlerde gönüllü ve nitelikli çalışan sağlanması, hizmet grupları arasında iletişim ve hareket kabiliyetinin genişletilmesi, toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi gibi önemli katkılarda bulunabilir. Bu nedenle afetlerle mücadele konusunda STK'ların etkin katılımlarının sağlanması, afetlerin hizmet gruplarından sorumlu kamu kurumları ile ilgili STK'ların ve aynı hizmet grubunda görev alabilecek STK'ların birbirleri arasında iletişimlerinin, iş birliklerinin sağlanması, STK'ların faaliyet çerçevelerinin belirlenmesi için ve afet öncesi hazırlık, afet aşamasında müdahale ve iyileşme çalışmaları sırasında birlikte hareket edilebilmesi bir politika olarak ele alınmalıdır.

Güncel Durum

Marmara depremi Türkiye'de sivil toplumun gelişimine katkıda bulunan en önemli olaydan birisi

olarak kabul edilmektedir (Ozerdem ve Jacoby, 2005). Devletin etkin bir şekilde yanıt verememesi uzmanlık dernekleri ve meslek örgütlerinin faaliyetleri için bir gerekçe oluşturmakta ve bu örgütlerin faaliyet gösterebilecekleri sosyal ve fiziksel bir alan yaratmaktadır (Kubicek, 2002). Uzmanlık dernekleri, meslek örgütleri ve diğer STK'ların faaliyet göstermesine olanak tanımaktadır. Nitekim Marmara Depremlerinde sonrasında olduğu gibi çok sayıda uzmanlık derneği, meslek örgütü ve STK sahadaki yardım ve kurtarma çalışmalarına katılmıştır. Ancak Marmara depremine müdahaleden edinilen deneyim ile uyumlu olarak kamu kurumları ile sivil toplum arasında var olan iletişim eksikliği nedeniyle, ulusal afet yönetim planında açıkça destek paydaşları arasında sayılmalarına ve müdahale sistemine dahil edilmeleri için gerekli koşul ve mekanizmaların belirlenmiş olmasına rağmen, uzmanlık dernekleri ve meslek örgütlerinin TAMP'ta henüz yeterli bir rol oynadığını söylemek mümkün değildir.

Kamu kurumları ile STK'lar arasında çok az etkileşim olması yanı sıra STK'ların kendi aralarında da çok az koordinasyon bulunduğunu gözlenmiştir. Afet yönetimi başta olmak üzere, arama ve kurtarma (SAR) operasyonel yetkisine sahip sivil toplum kuruluşlarının oldukça büyük bir nüfusa sahip olduğu dikkat çekicidir. Arama ve kurtarma faaliyetleri bağlamında, itfaiye, sivil savunma, askeriye gibi kamu kurumları ve sivil toplumu temsil eden kuruluşların operasyonel odaklarında bir örtüşme söz konusudur. Arama ve kurtarma operasyonlarında yer alan STK'ların önceden tanımlanmış rollerinin olmadığı gözlenmiştir.

Öneriler

Uzmanlık dernekleri, meslek örgütleri ve diğer STK'lar kamu kurumlarının sahip oldukları bürokratik sistemlerden görece bağımsız oldukları için daha hızlı hareket edebilme ve yüksek bir esneklik düzeyine sahiptir. Sonuç olarak, kolay ve hızlı bir şekilde yanıt verebilir ve uyum sağlayabilirler (International Strategy for Disaster Reduction, 2006). Ayrıca bu örgütlerin bölgesel ve yerel üyeleri aracılığıyla bölgede yönlendirilen hareketlilikleri hız ve uyuma önemli katkı sağlayabilir. Gerek afetlere hazırlık gerekse müdahale sırasında etkinlik sağlayan bu özellikler, bölge ile iletişimin sürekliliği nedeniyle afetler sonrasında iyileşme faaliyetlerinin de sürekliliğini sağlamaktadır.

Buna ek olarak, uluslararası hayırseverler arasında afet yardımı için fonları doğrudan ulusal hükümetler yerine uluslararası ve ulusal sivil toplum kuruluşları aracılığıyla aktarma eğilimindedir. Bu nedenle, hükümetler bu kaynakları etkin bir şekilde kullanabilmek için uzmanlık dernekleri, meslek örgütleri ve diğer STK'lar ulusal idari yapının her kademesine

dahil etmelidir. STK'ların kamu kurumlarının temel işlevlerini yerine getiremeyeceğine şüphe olmasa da bu örgütlerin yukarıda tartışılan avantajları nedeniyle afet müdahale politikasında değerlendirilmeleri gereklidir.

Afetlere hazırlık ve müdahalenin etkinliğini artırmak için afet önleme çalışmalarına toplumun çeşitli kesimlerinin katılımını ve topluluklar arasında sağlam bağlantılar kurulmasını gerektiren kapsamlı bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir.

Afet yönetimi alanında çalışan uzmanlık dernekleri, meslek örgütleri ve diğer STK'ların sorumluluklarını ve kapasitelerini netleştirmek için kamu kurumları ve bu örgütler arasında protokoller geliştirilmelidir. Buna ek olarak STK'lar ile kamu kurumları tarafından kullanılan acil müdahale planlarının standartlaştırılması acil bir ihtiyaçtır. Tutarlı, etkili ve demokratik bir afet yönetim sistemi böyle bir programla kolaylaştırılabilir.

Sonuç

Doğa ile uyum içinde yaşamayan insanoğlu, her gün karşılaştığı doğal olaylardan daha yıkıcı felaketler üretmektedir. Hasarın büyüklüğü ve can kayıplarının çokluğu, sırasıyla yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası afet organizasyonlarının ve yönetiminin kurulmasını zorunlu kılmaktadır.

Doğal afetlerin etkin yönetimi için toplumun tüm unsurları önleme, müdahale ve rehabilitasyon hizmetlerini içeren kapsamlı bir planın hayata geçirilmesi için çalışmalıdır. Ayrıca, tüm kaynaklar bir sistem dahilinde yönetilmeli ve kullanılmalıdır. Etkin kaynak yönetiminde en önemli unsur güçlü bir koordinasyondur. Afet yönetiminde yer alan tüm kamu ve sivil toplum kuruluşlarının ortak bir akıl ve sistem çerçevesinde birbirleriyle iletişim kurması ve tüm faaliyetlerin bu çerçevede koordine edilmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

- AFAD, 2023. 06 Şubat 2023 Pazarcık-Elbistan (Kahramanmaraş) Mw: 7.7 – Mw: 7.6 Depremleri Raporu: 140. Erişim Tarihi 29 Eylül 2023 <https://deprem.afad.gov.tr/earthquake-reports>
- Ulusal Afet Müdahale Planı.** Erişim Tarihi 30 Eylül 2023 https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/2419/files/afet_mud_pl_resmig_20122013.pdf
- Yavuz, C. Kaynar, I. (2015). Kamuoyu Oluşumunda Stratejik Bir Arac Olarak Sivil Toplum Kuruluşları, *Maras Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 4(2): 183-196.
- Ozdemir, S., Basel, H., Senocak, H. (2009). Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Artan Önemi ve Uskudar'da Faaliyet Gösteren Bazı STK'lar Üzerine Bir Araştırma, *Journal of Social Policy Conferences*,0(56). Erişim Tarihi 30 Eylül 2023 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/886/9847>
- Ozdemir, A., Jacoby, T. (2005). *Disaster Management and Civil Society*. New York: I.B. Tauris.
- Kubicek, P. (2002). *The Earthquake, civil society, and political change in Turkey: assessment and comparison with Eastern Europe*. *Political Studies*, 50: 761-778.
- International Strategy for Disaster Reduction (ISDR).** (2006). *Country report-Turkey*.